

Vallsjöbäcken

Text: Seppo Ormiskangas

Vallsjöbäcken är en av de större bäckarna som rinner ut i Virbosjön. Den rinner från den i nordost belägna Stora Vallsjön och vidare igenom Lilla Vallsjön innan den slutligen efter några kilometer når Kolbäckens vattensystem.

Vid stora Vallsjön kan man se lämningar av äldre tiders järnhantering. Man kan se rester av fördämningsvallen som byggdes för att höja vattennivån i sjön. På så sätt kunde vattenkraften användas även under perioder då det naturliga vattenflödet inte var så stort. Man kan också se stället där själva dammluckan en gång fanns. Tittar man noga ner mot bäckens botten kan man se en stock som ligger där.

Nedanför dammbyggnaden ser man också resterna av husgrunder. Man kan föreställa sig att det fanns en "huvudbyggnad", kolhus och andra mindre byggnader.

Vallsjö hammare som denna anläggning hette tillhörde bönder i Sörhörende. Man fraktade hit tackjärn för att rena det och därefter bearbeta det glödande järnet under en hammare som drevs av ett vattenhjul. I bäcken och runt omkring finns rikligt av slaggklumpar som minner om detta.

Bäcken slingrar sig vidare under kullfallna träd söderut mot Lilla Vallsjön. Strax nedanför finns en sträcka med mindre forsar. Ofta ser man vintertid strömstaren dyka efter mat i vattenvirvlarna.

Efter forsarna lugnar sig vattnet och slingrar sig ljudlöst igenom Kvarnängarna. Namnet antyder att en kvarn funnits på platsen. På ängarna slog torparna på Skräddartorp starrhö åt sina djur en gång i tiden.

Efter ett litet vattenfall utvidgar sig bäcken i en större sankmark, Skräddartorpsäng. Även denna brukades som slåtteräng och säkert skördade man också fräken. Det finns också rester av en dammbyggnad, till vilket syfte är dock osäkert. Sedan några år tillbaka har ett sångsvanpar funnit denna våtmark som livsmiljö trots närheten till både trafik och industri.

Avslutningsvis kan nämnas att bäcken är ganska lättillgänglig via både vägar och stigar. Gör ett besök och gör dina egna upptäckter!

Småfågelholkarna vid Gnien 1995

Text och teckningar: Sören Larsson

För 15:e säsongen i rad har de holkhäckande fåglarna i Gniens naturreservat studerats. Den senaste häck-

ningssäsongen kom att bli helt olika alla tidigare säsonger. En kylig och nederbördsrisk vår innebar stora översvämningar i Myrskogen och Rävnsuddén, där holkarna sitter. Innan 26 maj var det omöjligt att komma ner i området och fram till 2 juni fanns det vatten på marken i holkområdet.

Antalet häckande fåglar kom att bli det lägsta hittills under perioden. Endast 58 häckningar i 145 holkar, säger en del. I ytterligare 13 holkar fanns bon byggda av mesar (talgoxe, blåmes, svartmes) men fåglarna hade avbrutit häckningarna.

Dåligt år för flugsnapparen vid Gnien

Årets resultat kan naturligtvis inte analyseras gentemot tidigare års, utan visar snarare vad som sker i fågelfaunan vid mycket speciella förhållanden. Man vill gärna tro att de förhållanden som rådde också skulle innebära ett stort förlorarår för fåglarna, det visar sig att riktigt så enkelt är det inte.

Holkundersökningen vid Gnien ingår numera i Länsstyrelsens miljöövervakningsprogram. Fördelarna med att utföra den här typen av undersökning i ett naturreservat är många. Den främsta är att skogs-

miljön förändras långsamt och naturligt i reservatet.

Även i år förekom det att ungaarna rövades ur holkarna, dock inte alls i samma omfattning som senaste åren. Det går till så att rovdjuret stöcker in tasserna i ingångshålet och drar upp boet på holktaget, förmodligen "fiskas" sedan ungaarna upp ur holken. Inför nästa säsong kommer hela holkbeståndet att bytas ut vid Gnien. Holkarna skall då bli svårare att röva på det sätt som vi drabbats av.

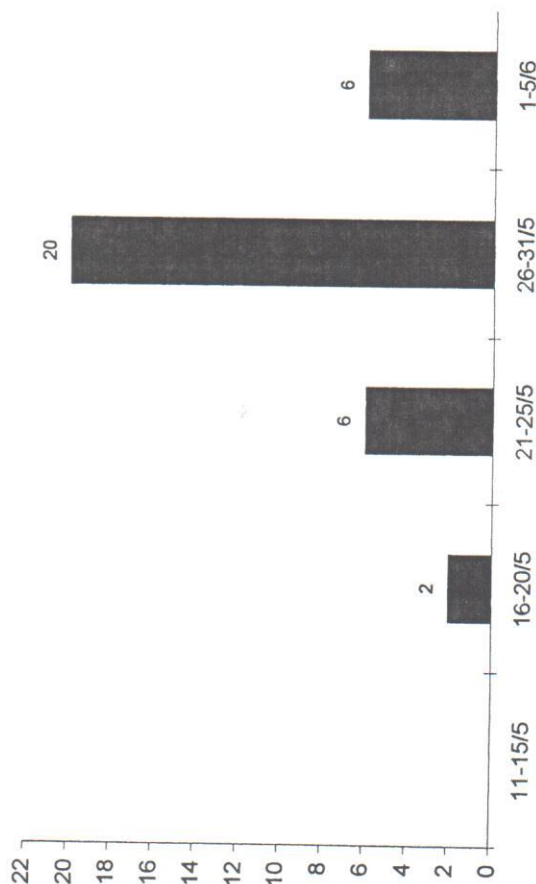
Även i år har ett stort antal av fåglarna ringmärkts, främst ungaarna förstås men också föräldrafåglar. Ringmärkningarna gör varje år flera återfynd (kontroller) som gör att förståelsen kring fåglarnas liv blir allt bättre.

Följande arter häckade 1995

Svartvit flugsnappare

Även hos flugsnapparen fanns övergivna bobalar i några holkar. Häckningarna påbörjades sent eller under sista dagarna i maj (se tabell 1). Ett nämnvärt undantag finns, i en holk på Rävnsuddens börjande honan äggläggningen någon av dagarna i mitten på maj. Vattenytan torde då ha befunnit sig knappt halvmeter under holken. I den miljön ruvade honan sina sju ägg och när ungaarna kläcktes och behövde insekter fick hanen under första veckan flyga 2-300 meter för att hämta byten. Alla sju ungaarna lämnade holken redan 20 juni.

För de häckande flugsnapparna blev häckningsresultatet bra. Trots att det var 8 häckningar färre än under 1994 blev slutresultatet 20 st fler flygga ungar. Det

Tabell 1. Äggläggningsstart hos svartvit flugsnappare vid Gnien 1995.

beror på att äggkullarna var något större men främst på att antalet rövade häckningar var färre, 7 st (20%). Minsta äggkullen innehöll 4 ägg och de största 7 ägg. Endast 4 rötägg påträffades, det är alltid få rötägg hos flugsnapparna vid Gnien.

23 honor och 17 hanar fängades och ringmärktes/kontrollerades. Av honorna var 19 st (82,6%) tre år eller äldre, bland hanarna var 12 st (70,6%) tre år eller äldre. Sex fåglar var sedan tidigare ringmärkta. Där fanns en hane som nu var inne på sitt sjunde levnadsår, han var två år gammal när han 1990 var ena partnern i en holk vid Gölarne i Myrskogen. Då under sitt första häckningsår var han med att få fram sex flygga ungar från holken. I år var han delaktig i sju flygga ungar i en holk på Rävnsudden.

I en holk straxt bredvid den "gamla hanen" häckade en hona som var inne på minst sitt sjätte levnadsår - en imponerande prestation. 1991 ruvade och matade hon fram 5 ungar, i år blev det 7 ungar. Att dessa båda "gamlingar" häckat vid Gnien varje år kan vi utgå från och det vore intressant att känna till hur många "nya flugsnappare" de producerat.

I fjol kontrollerades två honor som ringmärktes som häckande honor 1992 och 1993. Även i år kontrollerade jag dem. De har haft nya partner varje år, alla år har de häckat i samma område i det ena fallet 10 m i samma holk två år i rad. Någon av deras gamla hanar har ännu inte återfunnits.

Slutligen skall också en hane omnämnas som 1992 kläcktes i en holk 100 meter från den holk där han själv nu i år var delaktig i 7 flygga ungar.

Fåglarnas vinglängd mäts. Såväl i år som från tidigare år har det visat sig att unga hanar och honor har kortare vingar än äldre fåglar. Bland årets fåglar hade den största honan hela 5 mm längre vingar än den minsta honan och bland hanarna var det 4 mm. Däremot går vinglängder i varandra bland hanar och honor.

Äldre honor lägger också större äggkull än förstagånghäckare, vilket också måste anses vara ganska naturligt. Vid Gnien hade förstagånghäckarna ett snitt på 5,5 ägg i kullen, hos de äldre var snittet 6,4 ägg. För unga och gamla hanar finns inte någon skillnad när det gäller delaktighet i äggkullstorlek. Kruget med flugsnapparna är att det är inte alls säkert att den hane som matar ungaarna i holken är far till alla ungaarna.

Talgoxen

Även talgoxarna påbörjade äggläggningen sent eller ca 14 dagar senare än normalt. Antalet par var också färre än tidigare år men ändock kom nästan lika många ungar på vingar. Det kan även nämnas att flera talgoxar startade bobyggen men avbröt häckningen p.g.a väderförhållanderna och översvämningarna. Endast två andrakullar kom igång trots bra sommarväder. Det är överhuvudtaget ovanligt med andrakullar hos talgoxe här vid Gnien.

Största äggkullen var på 11 ägg och den minsta på 5 ägg. Fyra häckningar (29%) rövades, två med ungdullar i holken. Talgoxarna har inte så sällan rötägg i kullen, vid endast tre häckningar kläcktes alla äggen. Nämnvärt är att i en 7-äggkull kläcktes bara 3 ägg och i en annan 7-äggkull kläcktes 4 ägg.

	Antal häck.	Antal ägg	Kläckta ägg	Antal flygga ungar
Rödhake	1	6	6	6
Koltrast	1	5	0	0
Sv. flugsnappare	34	213	196	164
Svartmes	1	9	9	9
Blåmes	7	70	65	43
Talgoxe	14	109	77	64

Häckningsresultatet i holkarna i Gnien 1995. Andrakullen hos talgoxe och blåmes ingår ej.

Det skulle vara värdefullt att ha ett referensområde och där se om antalet röt-ägg hos talgoxen är ett "gnienproblem" eller en normal förekomst. De talgoxe-häckningar som genomförs i våra stora pärlguleholkar visar inte samma rötägg-frekvens som vid Gnien.

Blåmesen

Blåmesen var den som drabbades mest av väderförhållandena denna vår. Ägg-läggningen påbörjades i genomsnitt nästan 3 veckor senare än normalt. Om man beaktar att två bon rövades med sammanlagt 19 ungar i, så blev häckningsresultatet bra för de få paren. Endast i två kullar förekom rötägg (4 + 1 ägg). Födottillgången var tydligen god, för endast i en kull avled ungar (3 st) under holktiden.

Var fanns de blåmesar som normalt häckar vid Gnien? Då blåmesarna inte ringmärks kommer den frågan aldrig att

kunna besvaras. Om det blir en mer normal vår 1996 kan vi ändå få en antydning av vad som förevarit.

Rödhake

I den översvämmade Myrskogen lyckades 1 par ruva och mata fram 6 ungar. Häckningsholken sitter 200 meter från icke översvämmad mark. En mycket god prestation av fågelparet.

Svartmes

Ett par häckade med lyckat resultat. Äggläggningen påbörjades någon av dagarna kring 15 maj och den 18 juni flog ungarna ut.

Varje år häckar något enstaka par i holkgruppen.

Koltrast

Trespecialholkar för grå flugsnappare finns i holkgruppen. I två av dessa holkar

byggde koltrastar bo, i den ena värptes 5 ägg men honan lämnade äggen under ruvningen. Den andra holken hade rivits ner från trädet, om det då fanns ägg i boet är okänt.

Det har gjorts häckningsförsök av koltrast flera år i våra holkar, men jag har aldrig fått uppleva att ungar har kunnat lämna boet.

Sammanfattning

Blev 1995 bara en liten parentes bland holkfågellarna vid Gnien, eller kommer det att ge efterverkningar kommande år. En del av fåglarna letade sig säkert någon bättre lokal när nu miljön var ogästvänlig vid Gnien denna vår, andra kanske helt somika hoppade över häckningen. Det är spännande frågor som kanske kan besvaras genom fortsatta studier av fåglarna under åren framöver.

Vinterfågelräkningar 1994 - 95

Text och teckningar: Sören Larsson

Metod

Räkningen av fåglarna genomförs under perioden från julhelgen i om tretton-dagshelgen. Vill man jämföra resultatet från år till år, måste samma rutter räknas och dessutom under samma tider. Utefter varje rutt finns 20 st räkningpunkter, därifrån skall man räkna alla iakttagna och hörda fåglar under exakt 5 minuter.

10 st rutter räknades senaste jul/nyårs-helgen, det innebär drygt 16,5 timmar effektiv fågelskådning. Vi fick ihop endast 1561 fåglar av 35 arter.